

DUBROVAČKI KONZULATI U ŠPANIJ I PORTUGALU

ILIJA MITIĆ

Špansko-dubrovački odnosi datiraju još iz XIV stoljeća, a u XV stoljeću neprestano se vodi živa trgovina između pirinejskih luka i Dubrovnika, većinom španskim brodovima. Već 1422. godine spominje se u Dubrovniku i aragonski konzulat. Aragonski konzul postojao je u Dubrovniku u toku cijelog XV stoljeća, a nakon stvaranja velike Španije zastupao je sve podanike španskih vladara.¹ Godine 1428. nailazimo na odluku Vijeća umoljenih o odašiljanju poslanika u Kataloniju² kao i na imenovanje (1443 g.) Gjorgja Gučetića za konzula Barcelone u Dubrovniku.³ U drugoj polovini XV i u toku XVI stoljeća dubrovačka se mornarica nije oslanjala na posredničku tranzitnu trgovinu kroz dalmatinske luke, nego je težište poslovanja usmjerila na strane luke, jer je takvo poslovanje donosilo mnogo veće koristi i omogućavalo Republici da održi i razvije jaku trgovačku mornaricu u XVI stoljeću. Mnogo je dubrovačkih brodova u to doba radilo za potrebe drugih država, a najviše ih je bilo u službi Španije. Oslanjajući se na privilegije koje je Dubrovačka Republika dobila od španskih kraljeva Karla V, godine 1534, i Filipa II, godine 1561 i na španske posjede u Italiji, Dubrovnik je imao mnoge ekonomske i političke koristi, ali to ga je dovelo u središte pomorsko-političkih sukoba.⁴ Propašću španske »Velike armade«, u kojoj je Dubrovnik sudjelovao sa skoro 1/4 svojih brodova, doživjelo je dubrovačko pomorstvo težak udarac.⁵

¹ Opširnije o vezama između Pirinejskog poluotoka i Dubrovnika vidi: J. Tadić, Španija i Dubrovnik u XVI veku, Beograd 1932. g., osobito str. 41 i 147; G. Köbler, Dubrovačka Republika i zapadnoevropske države, Rad JA, knj. 214, Zagreb 1916. g., str. 209—252.

² J. Radonić, Dubrovačka akta i povelja, knj. I, sv. I, Srpska akademija nauka, Beograd 1934. g., str. 92 i 466.

³ B. Krizman, Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku, Zagreb 1957. g., str. 32.

⁴ O privilegijama koje su dali španski kraljevi Dubrovačkoj Republici vidi: J. Tadić, o. c., str. 41, 79 i 90.

⁵ B. Stulli, Pregled povijesti pomorstva do početka XIX stoljeća, Pomorska enciklopedija, sv. IV, Zagreb 1957. g., str. 33—49; V. Novak, Učešće dubrovačke flote u španskoj nepobjedivoj armadi, Zgodovinski časopis, Kosov zbornik, Ljubljana 1952—1953. g., str. 604—611; O dubrovačkim pomorcima u španskoj mornarici vidi: J. Luetić, Dubrovački galijun druge polovine XVI stoljeća, Anali Histijskog instituta JAZU, Dubrovnik 1959. g., str. 129.

U doba najvećeg uspona dubrovačke pomorske trgovine u XVI stoljeću javlja se veći broj dubrovačkih konzulata u važnijim španskim lukama. U to se vrijeme spominju dubrovački konzulati u Barceloni, Taragoni, Valenciji, Alicantu, Cartageni, Cadixu i na otocima Ibiza i Maiorca, a u portugalskim lukama ne nalazimo dubrovačke konzulate. Dubrovački su konzuli u Španiji skoro uvijek bili ugledni ljudi iz tih krajeva, većinom trgovci, a samo su vrlo rijetko vršili te počasti i poneki Dubrovčani.⁶

Nakon snažnog uspona dubrovačkog pomorstva u XVI stoljeću nastupa u prvoj polovini XVII stoljeća doba opadanja pomorske snage Dubrovačke Republike. Tome je pridonijela jaka konkurencija trgovačkih mornarica zapadnoevropskih zemalja, koje u XVII stoljeću preuzimaju obavljanje glavnih plovidbenih zadataka po Sredozemnom moru. Na opadanje dubrovačkog pomorstva utječe i veliki potres 1667. godine, koji je osjetno pogodio ekonomsko uređenje Dubrovačke Republike. Nadalje, u drugoj polovini XVII i početkom XVIII stoljeća tu situaciju pogoršava i Venecija, koja je i prije smetala razvoju dubrovačke mornarice, a sad, nalazeći je oslabljenu, uspijeva da uspješnije ometa pomorsku djelatnost Dubrovnik. Ratne operacije i mnoge gusarske akcije na moru također su negativno utjecale na dubrovačku plovidbu u to doba.⁷ Zajedno s opadanjem dubrovačkog pomorstva u spomenutom periodu, opada i važnost, a time i broj dubrovačkih konzularnih predstavnika u zapadnom Mediteranu, pogotovu u Španiji, kao najudaljenijoj zemlji od Republike, u kojoj više ne nailazimo na dubrovačke konzule.

Postepeno povećavanje dubrovačke trgovačke flote počinje tridesetih godina XVIII stoljeća. Usponu dubrovačkog pomorstva u XVIII stoljeću mnogo su pridonijele ondašnje međunarodne prilike u Mediteranu. Venecija počinje slabiti, velike pomorske države sve se više angažiraju u prekomorskim zemljama, a dubrovački odnosi s Turskom također su išli u prilog razvoju dubrovačke pomorske privrede.⁸ U drugoj polovini XVIII i početkom XIX stoljeća trgovačka mornarica Dubrovačke Republike, videći da joj osiromašeno zaleđe ne može dati dovoljno zarade, orijentira se na navigaciju u slobodnoj plovidbi, tražeći nova tržišta po Mediteranu. U to vrijeme dubrovačka mornarica nije ovisila o kopnenoj trgovini, a ni o matičnoj luci. S obzirom na tu okolnost uloga dubrovačkih konzula bila je veoma značajna, naročito kad se ima na umu da je jedan od primarnih zadataka konzula bio

⁶ J. Tadić, o. c., str. 149.

⁷ O dubrovačkom pomorstvu vidi: J. Luetić, Najslabije razdoblje dubrovačkog pomorstva, Naše more, Dubrovnik 1956. g., br. 3, str. 223; J. Tadić, O pomorstvu Dubrovnik u XVI i XVII veku, Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952. g., str. 165—186; V. Foretić, Nekoliko pogleda na pomorsku trgovinu Dubrovnik u srednjem vijeku, Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952. g., str. 127—164; V. Vinaver, Dubrovačka nova ekonomska politika početkom XVII veka, Analitičko-historijskog instituta JAZU, Dubrovnik 1956. g., str. 417.

⁸ J. Luetić, O pomorstvu Dubrovačke republike u XVIII stoljeću, Gradnja za pomorsku povijest Dubrovnik, Pomorski muzej JAZU, Dubrovnik 1959. g., knj. 2; isti, Pomorac i diplomat Ivo Kaznačić, Gradnja za pomorsku povijest Dubrovnik, Pomorski muzej JAZU, Dubrovnik 1954. g., knj. 1.

da paze da se dubrovački pomorci pridržavaju svih pomorskih propisa i odredaba vlade Dubrovačke Republike kao i dubrovačkog Ureda za pomorstvo. Dubrovački konzuli su, pored svojih konzularno-administrativnih poslova, pazili da se provodi u život pomorska politika Dubrovačkog senata, oni su pružali pomoć dubrovačkim pomorcima i trgovcima koji su stizali u luke pod njihovom jurisdikcijom i štitili dubrovačka prava i interese.⁹ Zbog toga je razvoj dubrovačke trgovine i pomorstva u drugoj polovini XVIII stoljeća upućivao Dubrovačku Republiku da osnuje čitav niz novih konzulata širom Mediterana. Skoro u svim važnijim lukama Sredozemnog mora, pa čak i u nekim lukama na Atlantiku, pojavili su se dubrovački konzulati, tako da u drugoj polovini XVIII stoljeća anilazimo na razgranatu mrežu dubrovačkih konzularnih predstavnika, oko 60 konzulata, od kojih se preko 30 nalazilo u zapadnom Mediteranu.¹⁰ Taj broj dubrovačkih konzulata zadržao se uglavnom sve do pada Republike.

Dubrovačka konzularna služba na Zapadu ima sva glavna obilježja tadašnje konzularne službe evropskih država, kako u načinu izbora, tako i u zvanju konzula. Imenovanje dubrovačkih konzula vršio je Senat većinom glasova. Zaključkom Senata od 16. V 1787. godine bilo je određeno da dubrovački konzuli na Zapadu mogu biti samo one osobe koje mogu postaviti grb Dubrovačke Republike nad vratima uredske kuće konzulata, koje mogu registrirati svoj konzularni patent i time biti priznate od tamošnjih vlasti kao dubrovački konzuli.¹¹ Ovim zaključkom Senat je tačno odredio tko sve može biti postavljen za dubrovačkog konzula u zapadnom Mediteranu. Prilikom postavljanja konzulata bi primio od Senata instrukcije, patentno pismo i pečat konzulata, a bio je ovlašten da djeluje na svom konzularnom području. Dubrovački su konzuli, kao i svi ondašnji konzuli, primali od države u kojoj su bili imenovani pismeno odobrenje — privolu za rad («exequatur»). Pored generalnih konzula, u važnijim lukama, i konzula, nalazimo u dubrovačkoj konzularnoj službi i vicekonzule, koje su imenovali sami konzuli u pojedinim mjestima na svom konzularnom području. Oni su bili lično podređeni i odgovorni konzulu, odnosno generalnom konzulu.¹² Zaključkom Senata od 1791. godine bilo je određeno da imenovanje vicekonzula mora biti odobreno od Senata.¹³ Tom odlukom uvedena je kontrola Senata nad imenovanjem

⁹ G. Novak, Dubrovačko pomorstvo od svojih početaka do propasti Republike, Dubrovački festival, Zagreb 1950. g., str. 52—64; J. Luetić, Konzulati Dubrovačke republike u XVIII i u početku XIX stoljeća, Narodni kalendar 1960. g., Zadar 1959. g., str. 102.

¹⁰ B. Krizman, O dubrovačkoj diplomaciji, Zagreb 1951. g., str. 133.

¹¹ Cons. rogatorium, sv. III, br. 195, str. 46. (Državni arhiv u Dubrovniku kao i sve ostale bilješke za ovu radnju). Zaključak Senata od 16. V 1787. g. glasi: »La prima parte é di terminare, che non possano essere nostri consoli in Ponente coloro, che non possano inalzare l'Arme della Republica alle Porte della loro Cassa, far registrare la loro Patente Consolare, ed essere riconosciuti per consoli dai Principi rispettivi del luogo«.

¹² B. Krizman, Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku, Zagreb 1957. g., str. 96—99.

¹³ Lettere del officio della navigazione, ser. 56, pod ser. 12, VII knj., str. 49. (. . . »faciamo la presente per dirle, che Ella si contenti comunicarci tutti i Vice

dubrovačkih vicekonzula i time omogućeno da konzuli prema svojoj volji, a često i bez potrebe, imenuju vicekonzule.

Prema arhivskoj gradnji Državnog arhiva u Dubrovniku možemo utvrditi da se dubrovački konzuli u Španiji javljaju ponovo tek početkom druge polovine XVIII stoljeća i djeluju uglavnom sve do pada Republike. U to vrijeme prvi put se javlja i dubrovački konzulat u portugalskoj luci Lisabon. Radi osnivanja dubrovačkih konzulata na Pirinejskom poluotoku, Senat donosi 13. XII 1755. godine zaključak kojim određuje raspisivanje natječaja za konzule u lukama: Cadixu, Barceloni, Lisabonu, Mahonu (na otoku Menorki) i u drugim primorskim mjestima Španije. Za konzule u tim lukama mogli su se natjecati ne samo oni koje je Senatu preporučio Trajano Lalić, dubrovački predstavnik u Veneciji, već i svi drugi koji su imali zato uvjete, a željeli su biti dubrovački konzuli u spomenutim lukama.¹⁴ Pismom od 11. II 1756. godine Giuseppe Bouligny, trgovac iz Alicantea, moli Senat da ga imenuje za dubrovačkog konzula u istoj luci, jer je obaviješten da je Republika odlučila osnovati svoje konzulate u nekim španskim lukama.¹⁵ Za konzula u Alicantu nije bio izabran spomenuti Bouligny već je bio izabran Giacomo Costa, ali zanimljiv je sadržaj njegove molbe, jer se poziva na osnivanje dubrovačkih konzulata u Španiji.

Analizom i uspoređivanjem arhivskih dokumenata o dubrovačkim konzulima u Španiji i Portugalu možemo utvrditi da je u drugoj polovini XVIII i početkom XIX stoljeća postojalo na Pirinejskom poluotoku deset dubrovačkih konzulata, i to u lukama: Alicante (od 1755. g. do pada Republike), Cadix (od 1757. g. do pada Republike), Palma na otoku Maiorca (od 1757. g. do 1774. g.), Lisabon (od 1758. g. do pada Republike), Malaga (od 1759. g. do pada Republike), Barcelona (od 1763. g. do pada Republike), Cartagena (od 1765. g. do pada Republike), Valencia (od 1768. g. do 1787. g.), Mahon na otoku Menorca (od 1802. g. do pada Republike) i Gibraltar (od 1803. g. do pada Republike).¹⁶ Tu su navedene samo one luke u kojima je postojao

consoli da lei nominati fin ora e che all'avenire nominasse per che possono da noi essere approvati, senza la qual approvazione noi intendiamo, che sia nulla e di nessun valore la nomina».

¹⁴ Cons. rog., sv. III, br. 169, str. 92.

¹⁵ ASMM, XVIII st., ser. 162, 3202—3208. (Lettere d'alcuni corrispondenti di Alicante degli anni 1756 e 1768). Pismo Boulignya iz Alicantea glasi: »Havendo havuto la notizia, che con il motivo della presenta apparenza di guerra nella Francia e Inghilterra ha risolto V. Ecc. di nominare Consoli nelle Parti di Spagna, e desidero di assegnare a V. Ecc., e manifestargli mie inclinazioni alli interessi dela SSma. Republica mi offerisco con tutto cuore a servirla in quanto possa intendere la mia capacità, è si merito il honore di essere eletto Console in questa Piazza, comme una delle piu principale del Mediterraneo nella quale è publico il mio Comercio . . .«

¹⁶ Godine osnivanja pojedinih konzulata naznačene su prema podacima nadenim u serijama ASMM, Lettere di Ponente i Cons. rogatorum. Treba spomenuti da se neke od tih godina osnivanja dubrovačkih konzulata ne slažu s podacima u knjizi »Consolati nazionali« (Ser. XXXVIII, knj. 2, Drž. arhiv Dubrovnik). Tako se npr. prema spomenutoj knjizi spominju prvi dubrovački konzulati u Valenciji, Cadixu i na otoku Menorca god. 1755. Mi smo uzeli kao tačne one podatke koje smo mogli naći u zaključcima Senata (Cons. rog.) kao i u dopisivanju Senata s dotičnim konzulom, pa smo te podatke ovdje naveli.

dubrovački generalni konzulat ili konzulat, a ne i one u kojima su djelovali dubrovački vicekonzuli. Spomenuti konzulati imali su određeno konzularno područje na kojem su mogli imenovati vicekonzule. Iako prema nađenim arhivskim dokumentima možemo naslutiti da su skoro svi konzuli imali svoje vicekonzule, nalazimo malo podataka o djelovanju, broju i lukama, sjedištima tih vicekonzulata. To je zato što su oni bili u direktnoj pismenoj vezi sa svojim konzulom, a ne s dubrovačkim Senatom, pa je zbog toga njihovo dopisivanje ostalo u dotičnom konzulatu, a time je za naše istraživanje izgubljeno.

Radi poznavanja spomenutih dubrovačkih konzulata u Španiji i Portugalu prikazat ćemo u glavnim crtama njihov rad i organizaciju po godinama osnivanja.

Trgovac iz Alicantea Giacomo Costa obraća se Dubrovačkom senatu pismom od 10. IX 1756. godine, moleći Senat da ga imenuje za dubrovačkog konzula namjesto pokojnog Gio. Battere Fabiana, dotadašnjeg konzula u toj luci.¹⁷ Spomenuti Costa bio je direktor trgovačke kuće pokojnog konzula Fabiana i upućen u trgovačke poslove, a kako je prije radio za interese Republike, Senat ga je imenovao 14. I 1757. godine za svog konzula.¹⁸ Novoimenovani konzul traži od Senata, pismom od 12. XI 1759. godine, da proširi njegovo konzularno područje na provincije Valenciju i Mursiju (sa gradom Cartagena) i na otoke Maiorca i Ibiza.¹⁹ Dubrovački se Senat nije složio s tim zahtjevom, već je postavio na otoku Maiorca svog konzula Giuseppea Galerea i time isključio mogućnost da taj otok bude obuhvaćen Costinim konzularnim područjem. Pitanje dubrovačkih konzulata u provincijama Mursia i Valencia Senat je odgodio za neko vrijeme.²⁰ Taj je zahtjev G. Costa postavio zato što se htio izjednačiti s francuskim, engleskim i holandskim konzulima, koji su u sastavu svog konzularnog područja držali spomenute otoke i provincije. Budući da Senat nije ni poslije nekoliko godina imenovao konzula u Valenciji i Cartageni (u provinciji Mursia), Costa je odredio Francesca Sierra za svog vicekonzula u Cartageni. Kad ga je Senat upozorio da Cartagena ne pripada u njegovo konzularno područje, on je pismom od 15. X 1766. godine javio Senatu da je imenovao spomenutog Sierra za vicekonzula jer su dubrovački kapetani, u pomanjkanju dubrovačkog konzula, od njega tražili da odredi jednu osobu za svog predstavnika u Cartageni, radi zaštite dubrovačke trgovine i brodova u toj luci. G. Costa ponovo traži od Senata dopuštenje da u luci Valenciji imenuje svog vicekonzula.²¹ Među-

¹⁷ O dubrovačkom konzulu Fabijanu nalazimo jedini podatak u spomenutoj knjizi »Consolati nazionali«, i to da je imenovan za konzula u Alicanteu 23. XII 1755. g. (»Gio. Battere Fabiano creato console dell'Ecm. Senato in virtù della Parté dei 23. XII 1755«). Budući da Giacomo Costa moli Dubrovački senat (10. IX 1756. g.) da ga imenuje za konzula u Alicanteu namjesto pokojnog konzula Fabiana, a kako nema nikakvih drugih podataka o tom konzulu, uzeli smo datum 23. XII 1755. g. kao dan osnivanja konzulata u Alicanteu.

¹⁸ ASMM, XVIII st., ser. 91. 3130, str. 1 (Corrispondenza dei Giacomo e Giorgio Costa in Alicante).

¹⁹ ASMM, XVIII st., ser. 91. 3130, str. 4.

²⁰ Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 72, str. 14.

²¹ ASMM, XVIII st., ser. 19. 3130, str. 15.

tim ni tom zahtjevu Senat nije udovoljio, već je izabrao u Valenciji i Cartageni svoje konzule i time onemogućio da te dvije luke uđu u sastav konzularnog područja dubrovačkog konzulata u Alicanteu. Senat nije običavao stvarati velika konzularna područja, s nekoliko većih luka, radi boljeg i efikasnijeg rada svojih konzula, pa je zbog toga i odredio posebne konzulate u Valenciji i Cartageni.

Dubrovački je konzul počeo zastupati interese Republike primanjem patentnog pisma od Senata, ali je njegov zvaničan rad, priznat pred stranim vlastima, počinjao tek primanjem »exequatura«, koji je konzul morao lično zatražiti od nadležnih vlasti. Kako je Republici bilo važno da svaki novoimenovani dubrovački konzul dobije što prije dopuštenje za rad, Senat 4. XI 1763. godine javlja G. Costi u Alicante da su dubrovački konzuli Agostino Rango u Barceloni i Carlo Dodero u Cadixu dobili potrebnu privolu za rad od španske vlade. Senat se nada da za pitanje privole neće biti poteškoća ni za konzula u Alicanteu ako se on obrati u Madrid osobi koja ima dobre veze s tamošnjom vladom.²² Početkom 1764. godine Costa je primio privolu od španske vlade te je Senat posebno zahvalio tom konzulu na postignutom uspjehu.²³

U saobraćaju sa svojim konzulima Dubrovačka se Republika služila takozvanim cirkularnim pismima (»circolare ai consoli« ili »circolare per li consoli«), kojima je obavještavala odjednom sve ili više konzula o pitanjima općeg — zajedničkog značaja. Cirkularnim pismom Senata od 7. VIII 1765. godine svi su dubrovački konzuli obavješteni da u smislu »Regolamento della nostra navigazione« (Uputstva za plovidbu) mogu dubrovački kapetani na brodovima imati najviše 1/3 strane posade, a ostali članovi posade moraju biti Dubrovčani. Stoga je bilo potrebno da dubrovački konzuli izvrše pregled svakog dubrovačkog broda koji uplovi u neku od luka na njihovu konzularnom području, kako bi ustanovili da li se knjiga popisa brodske posade, takozvana »Il ruolo«, slaže sa stvarnim stanjem posade na brodu. Ukoliko ustanove da stanje posade na brodu ne odgovara popisu u knjizi »Il ruolo«, potrebno je da naredi kapetanu broda da strance nadomjesti s dubrovačkom posadom i da kazni odgovornog kapetana. Zbog toga je bilo naređeno svim dubrovačkim konzulima da osnuju registar pod nazivom »Il ruolo«, u kojem treba da vode evidenciju o dolasku dubrovačkih brodova u luku i o broju strane posade na tim brodovima. Spomenutim cirkularnim pismom obavješteni su pored ostalih dubrovačkih konzula i konzuli u Lisabonu, Cartageni, Cadixu, Barceloni i Alicanteu.²⁴ Izvršavajući taj nalog Senata, G. Costa iz Alicantea javlja 2. XI 1765. godine Senatu da je u konzulatu uveo knjigu registar »Il

²² Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 78, str. 65.

²³ Ibidem, sv. 79, str. 56, 2.

²⁴ Ibidem, sv. 81, str. 43. O brodskim posadama i ispravama vidi: J. Luetić, O pomorstvu Dubrovačke Republike u XVIII stoljeću, Pomorski muzej JAZU, Dubrovnik 1959. g., knj. II, str. 49 i 129; V. Ivančević, Posada na brodovima starog Dubrovnika, Naše more, Dubrovnik 1959. g., br. 2, str. 111.

ruolo« te je kao prvog upisao dubrovačkog kapetana Nikolu Baenija, koji je stigao u luku Alicante s pretežnim brojem strane posade.²⁵

Giorgio Costa obavještava 25. X 1768. godiie Dubrovački senat da je umro njegov otac Giacomo Costa, konzul u Alcianteu, te moli Senat da ga imenuje za konzula na očevo mjesto, jer je za života svog oca uređivao i vodio knjigu »Ruoli dei capitani« i zna talijanski jezik.²⁶ Senat ga je na temelju mnogih preporuka izabrao 16. V 1769. godine za dubrovačkog konzula u Alicianteu te mu ujedno poslao patentno pismo.²⁷

Dubrovački su se konzuli u Španiji međusobno dopisivali i obavještavali o svim uputama koje su dobivali od Senata kao i o vijestima koje su se odnosile na političke prilike u zemlji ili na dubrovačku trgovinu. Pismom od 8. II 1787. godine Giorgio Costa javlja Senatu da je obaviješten od dubrovačkog konzula iz Valencije G. Ville i od konzula iz Cadixa C. Dodera da je Senat uputio jedno cirkularno pismo, koje se odnosi na dubrovačke brodove, svim konzulima, ali da on to pismo nije primio, pa moli Senat da mu se pošalje prijepis tog pisma kao i »Nota dei dritti consolari« (popis prava konzula) koji mu je potreban radi pravilnog vršenja konzularnih poslova. Ujedno javlja da je dobio privolu od tamošnjih vlasti (exequatur) kao dubrovački konzul.²⁸

Senat je običavao posebnom diplomom davati dubrovačkim konzulima naziv kapetana milicije s pravom nošenja uniforme plave boje i prsluka. Nošenjem takove uniforme bili su dubrovački konzuli izjednačeni s konzulima drugih zemalja, koji su nosili slične uniforme. Među zaključcima Senata nalazimo i jedan iz 1778. godine, kojim je određeno da se podijeli naziv kapetana milicije dubrovačkim konzulima u Marselju, Cadixu, Alicantu, kao i svim ostalim konzulima na Zapadu kojima je potreban taj naziv. Senat je rjeđe davao pravo i vicekonzulima da nose naziv i uniformu, ali su oni za razliku od konzula nosili naziv poručnik milicije, »tenente delle nostre milizie«.²⁹

Konzul G. Costa je prema obavijesti koju je primio od Senata (pismom od 30. IX 1799. g.) upozorio dubrovačke kapetane Matu Kazilarija, Petra Bratića i Šimu Falconetija u luci Alicante da zbog ratnog stanja između Turske i Rusije naročito paze na ugovore o prijevozu robe koje sklapaju s Turcima, da ne bi krcali na brod robu koja pripada pod kontraband. Konzul je morao javiti Senatu koje je dubrovačke kapetane upozorio na tu odredbu kao i njene prekršitelje. To je jedna od mnogobrojnih mjera predostrožnosti koje je Senat donosio u ratno doba u interesu dubrovačke trgovine i pomoraca, a te su mjere konzuli strogo provodili i time omogućili da dubrovački brodovi nesmetano plove, pa čak i da se okoriste takvim stanjem.

²⁵ ASMM, XVIII st., ser. 91. 3130, str. 14.

²⁶ Ibidem, ser. 162. 3202—3208, str. 16.

²⁷ Lettere di Ponente, XVIII. st., sv. 87, str. 66.

²⁸ ASMM, XVIII st., ser. 91. 3130, str. 22.

²⁹ Ibidem, str. 25 i 29; Cons. rog., sv. III, br. 187, str. 92; O činu kapetana dubrovačke milicije vidi: B. Krizman, Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku,

Dubrovački konzul C. Dodero iz Cadixa javio je konzulu G. Costi u Alicante, a taj je pismom 3. III 1781. godine javio Senatu da je vladar Maroka ponovo u sukobu s Dubrovačkom Republikom. Konzul G. Costa obavijestio je o tom događaju sve dubrovačke konzule od Cartagene do Marselja kao i dubrovačkog agenta Bagnaska u Gjenovi, te ih upozorio da dubrovački kapetani ne ukrcajaju nikakvu robu za Maroko, jer Marokanci plijene dubrovačke brodove.³⁰ Interesantno je spomenuti da je načinio kopije spomenutog pisma konzula Dodera iz Cadixa i poslao ih svim dubrovačkim konzulima od Cartagene do Marselja, a original je poslao agentu Bagnasku u Gjenovu, da ovaj agent izradi nove kopije tog pisma i dostavi ih ostalim dubrovačkim konzulima, a original da pošalje najbržim putem Senatu. Dubrovački konzul u Gjenovi Antun Kazilari javlja G. Costi u Alicante 8. VI 1788. godine da su dva dubrovačka broda, i to brod kapetana Vachettija i kapetana Taglieranija, zaplijenjena od ruskih brodova, zbog čega je Republika podnijela žalbu ruskom ministru u Veneciji. O tom je događaju G. Costa obavijestio sve dubrovačke kapetane koji su stigli u luku Alicante kao i sve najbliže dubrovačke konzule.³¹ Kako vidimo, u hitnim slučajevima dubrovački su se konzuli radi što bržeg prijena važnih vijesti, sami međusobno obavještavali a Senat je naknadno donosio odluku o mjerama koje se maraju poduzeti u konkretnom slučaju. Zahvaljujući dobro organiziranoj konzularnoj službi i sposobnosti konzula takve su direktne obavijesti među dubrovačkim konzulima spasile mnoge dubrovačke brodove.

Pored zaštite trgovine i pomoraca dubrovački su konzuli izvršavali sve zadatke koje je pred njih postavljao Dubrovački senat. Prilikom smrti Dubrovčanina Nikole Antice, koji je živio u luci Alicante, Senat je zatražio u ime nasljednika (pismom od 14. VII 1804. g.) od konzula G. Coste da ispita da li je pokojnik ostavio oporuku te da javi sve što bude doznao u vezi s njegovom posljednjom voljom.³²

Dubrovački senat osniva konzulat u Cadixu imenovanjem Carla Marija Dodera 13. IX 1757. godine za konzula. On je ostao na toj dužnosti do svoje smrti 1781. godine.³³ U godinama 1778. i 1780-81. izbio je sukob između Republike i Maroka, čiji su gusari dobili nalog da plijene svaki dubrovački brod. Dodero iz Cadixa, po nalogu Senata, preuzeo je diplomatsku ulogu mirenja spora te je nekoliko puta odlazio u Maroko radi sređivanja spornih pitanja. On je mnogo pridonio uređivanju dubrovačko-marokanskih odnosa, o kojima je ovisila dubrovačka pomorska trgovina oko Gibraltarskog tjesnaca.³⁴ Poslije

Zagreb 1957. g., str. 319. (Senat je unapređivao dubrovačke konzule samo do čina kapetana milicije. Uniforma je bila plave boje s prslukom i širitima).

³⁰ ASMM, XVIII st., ser. 91. 3130, str. 26 i 28.

³¹ Ibidem, str. 37.

³² Lettere di Ponente, prep. 19. st., sv. 7, str. 107.

³³ Opširnije o radu konzulata u Cadixu vidi: I. Mitić, Dubrovački konzulat u Cadixu, Istorijski glasnik, Beograd 1956. g., br. 2, str. 57-67.

³⁴ O sporu između Dubrovnika i Maroka vidi: B. Lukić, Diplomatski odnosi i sukob između Dubrovačke Republike i Maroka u XVIII stoljeću, Anali Istorijskog instituta JAZU, Dubrovnik 1954. g., str. 545; Z. Sundrica, Iz dubrovačko-

njegove smrti Senat imenuje 15. I 1782. godine za konzula u Cadixu Paola Greppija, koji je bio i austrijski konzul u istoj luci. Zaključkom Senata od 20. VII 1782. godine bio je Greppi poslan u Madrid u diplomatsku misiju da kod tamošnje vlade isposluje ukidanje »nadzornika oružanih snaga« (»governatore delle armi«), kojeg je držao Napulj u Dubrovniku još od 1678. godine³⁵ kad je Španija držala pod svojom vlašću kraljevstvo Dviju Sicilija te kad je Republika zamolila tadašnjeg španskog kralja Karla II za pomoć u novcu i oružju. Tada je Karlo II poslao prvog »nadzornika oružanih snaga« i nekoliko bombardijera u Dubrovnik. 22. II 1782. godine umro je Antonio Gio. Medini, dotadašnji »nadzornik oružanih snaga«, koji je bio samo titularni dostojanstvenik bez ikakve stvarne vlasti, pa je Napulj htio poslati drugu osobu na njegovo mjesto, ali je Dubrovnik to odbio. Napulj je na to odgovorio kraljevskim pismima, zaplijenom dubrovačkih brodova u luci i novca u bankama. Preko konzula Greppija u Cadixu Dubrovački je senat htio da španski kralj utječe na napuljskog kralja kako bi se ukinula ta institucija »nadzornika oružanih snaga« kao nepotrebna i štetna za interese Republike. Pored sveg Greppijeva zalaganja Republika nije mogla postići željeni rezultat, te je »nadzornik oružanih snaga« boravio u Dubrovniku sve do ulaska francuskih trupa.³⁶

Poslije smrti konzula Paola Greppija Senat imenuje 7. V 1802. godine za novog konzula u Cadixu dotadašnjeg kancelara tog konzulata Carla Bazzonija.³⁷ Bazzoni je ostao na toj dužnosti sve do 1805. godine, kada je prešao na novu dužnost austrijskog konzula u Barceloni. To se vidi iz pisma nekog Giuseppe Nerinija iz Cadixa, koji moli Senat da ga izabere za dubrovačkog konzula namjesto C. Bazzonija.³⁸ Da li je spomenuti Nerini bio imenovan za konzula u Cadixu, nije nam poznato, jer među arhivskim dokumentima ne nalazimo o njemu nikakvih daljih vijesti.

Na otoku Maiorci, u luci Palma, pojavljuje se dubrovački konzulat 1757. godine i djeluje sve do smrti tamošnjeg konzula Giuseppe Gallera (1774. g.). Detaljnih podataka o djelovanju tog konzulata nema, već nalazimo samo nekoliko nevažnih misama koje taj konzul upućuje Senatu. O dubrovačkim konzulima na Zapadu brinulo se pet senatora (»senatori ufficiali alla soprintendenza della navigazione«). Oni su predlagali Senatu osnivanje ili ukidanje pojedinih konzulata, granice konzularnih područja, i izvještavali su Senat o stanju dubrovačke konzularne službe. Na njihov prijedlog, pošto je ustanovljeno da u luku Palma rijetko dolaze dubrovački brodovi, Senat donosi 18. IV 1782. godine zaključak da otok Maiorca, zajedno s ostalim Balearskim oto-

marokanskih diplomatskih odnosa 1799. g., 1780. g., Naše more, Dubrovnik 1956. god. III, br. 4 i br. 5—6, Dubrovnik 1957, god. IV, br. 1, 2, 3 i 4; V. Ivančević, Dubrovnik i Maroko, Pomorstvo, Rijeka, 1958. g., br. 6—7.

³⁵ Cons. rogatorum, sv. III, br. 190, str. 200.

³⁶ J. Radonić, Dubrovačka akta i povelja, Srpska akademija nauka, Beograd 1951. g., knj. V, str. 569—570.

³⁷ Cons. rogatorum, sv. III, br. 208, str. 181.

³⁸ Isprave i akta, 19. st., sv. 22. 607—639, str. 7.

cima Menorcom i Ibizom, potpadne pod jurisdikciju dubrovačkog generalnog konzulata u Barceloni.³⁹

Dubrovački senat imenuje 29. XII 1758. godine trgovca Giorgia Piccarda za konzula u Lisabonu.⁴⁰ Sredinom 1759. godine taj konzul prima od portugalske vlade privolu za rad, »exequatur«, čime je bio i službeno priznat za dubrovačkog konzula u toj luci. Budući da se Piccardo zbog svojih trgovačkih poslova morao 1766. godine vratiti u svoju domovinu Gjenovu, Senat je prihvatio njegov otkaz i na njegovu preporuku imenovao Bartolomea Lodovica Ghiglionea, jednog od upravitelja trgovačke kuće u Lisabonu, za dubrovačkog konzula u tom gradu.⁴¹ Konzul Ghiglione javlja 15. III 1785. godine Dubrovačkom senatu da su stigli iz Brazilije u luku Lisabon tri dubrovačka broda s raznom robom, i to brod kapetana Baltazara Ljubišića, Ilića i Andričevića. Brodovi tih kapetana sklonili su se u luku Lisabon na putu za Gjenovu zbog slabog vremena.⁴² Pismom od 19. XI 1805. godine obavještava taj konzul Senat da je stigao iz Havane u Lisabon brod kapetana Pokovića, i to u roku od 46 dana putovanja. Za vrijeme boravka u Havani umrlo je na brodu 8 članova posade, koji su bili iz Dubrovnika i okolice.⁴³ Prema arhivskim podacima možemo ustanoviti da su u razdoblju od 1782. do 1796. godine stizala u luku Lisabon prosječno dva broda mjesečno. Brodovi su većinom dolazili iz Gjenove, Napulja i Sicilije, a vraćali su se uglavnom u luke južne Italije.

Dubrovačka Republika, kao i ostale evropske države, služila se prema potrebi izvanrednim poslanicima, koje je upućivala od zgrade do zgrade u strane zemlje radi rješavanja kojeg važnog pitanja, bilo trgovačkog, političkog, pomorskog ili slično. Tako Senat šalje u posebnu misiju 1800. godine dubrovačkog kapetana Vincenca Glandevaza, koji je preko Livorna stigao u Lisabon.⁴⁴ Taj je izvanredni poslanik

³⁹ O dubrovačkim konzulima na otocima Maiorca, Minorca i Ibiza vidi: I. Mitić, Dubrovački konzulati na Balearskim otocima, Zbornik dubrovačke povijesti, Dubrovnik 1961. g.

⁴⁰ Cons. rogatorum, sv. III, br. 171, str. 143. (Zaključak Senata od 29. XII 1758. g. glasi: »Prima pars est de creando in consulem Nationis nostrae Ullissipone D. Giorgium Piccardo«.)

⁴¹ Cons. rogatorum, sv. III, br. 187, str. 120. (Zaključak Senata od 25. VIII 1778. g. glasi: »Prima pars est de acceptando renunciationem nostri consulatus Ullissiponis D. Giorgio Piccardo«, te: »Prima pars est de creando in nostrum consulem in civitate Ullissiponis D. Bartholomeum Ludovicum Ghiglione«.) Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 108, str. 63, 2.

⁴² ASMM, XVIII st., sv. CVII, br. 3146. (Corrispondenza di B. L. Ghiglione console in Lisabon).

⁴³ ASMM, XIX st., sv. 22. 607—639, br. 616. Opširnije o putovanjima dubrovačkih brodova u Ameriku vidi: Ž. Muljačić, Odnosi Dubrovnika i Sjedinjenih Američkih Država, Naše more, Dubrovnik 1958. g., br. 1.

⁴⁴ Cons. rogatorum, sv. III, br. 206, str. 97 i 98; ASMM, prep. 19. st., sv. 22. 607—639, br. 617, str. 22 (Lettere e relazioni di Vincenzo Glandevaze, incaricato di pubbliche commissioni a Lisbona). Prilikom odlaska za Lisabon kap. Glandevaz dobio je od Senata »kredencijalno pismo«, u kome je bilo navedeno zbog kojih razloga ga Senat šalje u Portugal.

boravio u Lisabonu 9 mjeseci i za to je vrijeme dolazio u kontakt s raznim uglednim ljudima, pa je bio u audijenciji kod portugalskog ministra vanjskih poslova zbog dva dubrovačka broda (brodova kapetana Teškovića i kapetana Kristića), koji su bili zaplijenjeni od portugalske ratne mornarice. Tom je zaplijenom bila pogođena dubrovačka pomorska trgovina, jer se među trgovcima smanjilo povjerenje u neutralnost dubrovačkih brodova, što se odrazilo na broju sklopljenih ugovora o prijevozu tereta tim brodovima. Za vrijeme boravka u Lisabonu kapetan Glandevaz upućuje svim konzulima u Španiji posebno upozorenje da se dubrovački kapetani moraju pridržavati stroge neutralnosti, kako im brodovi ne bi bili zaplijenjeni od bilo koje zaraćene strane. Prije odlaska iz Lisabona Glandevaz obavezuje tamošnjeg dubrovačkog konzula da se dalje brine o sporu zbog zaplijene spomenutih dvaju brodova.

Zaključkom Senata od 13. VIII 1801. godine imenovan je dubrovački trgovac Gjorgjo Gjiurian, koji je živio u Lisabonu, za zamjenika dubrovačkog konzula (»console sostituto«) u tom gradu i to s pravom da kasnije naslijedi konzula na tom položaju (»cum spe futurae successionis«). Ujedno mu je podijeljen naziv poručnika dubrovačke milicije s pravom nošenja uniforme.⁴⁵ Ovaj je zamjenik konzula pomogao konzulu u vršenju konzularnih poslova, ali je i nadalje jedino konzul Ghiglione vodio dopisivanje i slao izvještaje Senatu. Zbog toga o radu tog zamjenika konzula među arhivskim dokumentima nalazimo malo podataka, ali nam je poznato da je njegovo imenovanje bilo potvrđeno od portugalske vlade.⁴⁶

Dubrovački su konzuli slali redovno Senatu popis dubrovačkih brodova koji su stizali u luke na njihovim konzularnim područjima. Iz izvještaja konzula B. L. Ghiglionea možemo ustanoviti da je u prva tri mjeseca 1806. godine bilo u Lisabonu 14 dubrovačkih brodova, koji su doplovili većinom iz Italije s teretom žita, što znači da je promet dubrovačkih brodova u toj luci bio velik čak i pred sam pad Republike. Potrebno je spomenuti i jedno od zadnjih Ghiglioneovih pisama (12. III 1806. g.) kojim šalje Senatu ovjerenu potvrdu o brodolomu broda dubrovačkog kapetana Bratića kao i popis robe koja je nađena poslije brodoloma. Na potvrdi se nalazi pečat dubrovačkog konzulata u Lisabonu, potpis konzula kao i navod da je B. L. Ghiglione generalni konzul Dubrovačke Republike i kapetan dubrovačke milicije za cijelo područje Portugala, što znači da je Republika imala u Portugalu samo jedan konzulat, i to u Lisabonu.⁴⁷

⁴⁵ Cons. rogatorum, sv. III, br. 208, str. 102. Zaključak Senata glasi: »La prima parte é di creare Niccolo Ghiurian per console sostituto all'attuale Console di Lisbona cum spe futurae successionis, e di dargli la Patente di tenente Capitano delle nostre Milizie«. Pored naziva kapetana dubrovačke milicije, Senat je običavao davati i naziv poručnik kapetan dubrovačke milicije, većinom zamjeniku konzula ili vicekonzulima.

⁴⁶ ASMM, prep 19. st., sv. 22. 607—639, str. 22. (Lettere di diversi corrispondenti di Lisbona).

⁴⁷ Ibidem, br. 616. Izvještaj Senatu o dubrovačkim brodovima nosi naziv »Nota dei Bastimenti Nazionali entrati in questo porto di Lisbona — 1806«. U potvrdi od 12. III 1806. g. nalazimo slijedeće »Noi Bartolomeo Lodovico Ghiglione console

Senat imenuje 22. I. 1759. godine Pelegra Tassara za dubrovačkog generalnog konzula u luci Malaga, u provinciji Granada, i on javlja Senatu (17. VI 1760. g.) da je primio patent preko dubrovačkog konzula Dodera iz Cadixa. Tek početkom 1765. godine P. Tassara prima privolu za rad, »exequatur«, od vlade iz Madrida. Kako je taj konzul nakon kratkog vremena umro (8. XII 1765. g.) njegov sin Diego Tassara moli Senat da bude imenovan za dubrovačkog konzula u Malagi.⁴⁸ Diego nije bio izabran za dubrovačkog konzula, već je privremeno vršio tu dužnost Francisko La Sala, koji se u pismima Senatu potpisuje kao privremeni dubrovački konzul (»console interino di Ragusa«). F. La Sala vršio je dužnost privremenog konzula u Malagi 21 godinu, iako se u međuvremenu više puta obraćao Dubrovačkom senatu da ga imenuje za konzula. Tako je pismom od 28. VIII 1782. godine poslao Senatu potvrdu, potpisanu od 14 dubrovačkih kapetana, u kojoj ovi mole Senat da ga imenuje za dubrovačkog konzula, jer već preko 20 godina služi interesima Republike. U potvrdi se spominje da je F. La Sala generalni konzul kraljevstva Dviju Sicilija i konzul velikog vojvode Toscanne te da bi tim više mogao biti i dubrovački konzul.⁴⁹ Uprkos toj intervenciji dubrovačkih kapetana Senat određuje (zaključkom od 4. VI 1786. g.) Antonija Gazzina za svog konzula u Malagi i podjeljuje mu naziv kapetana dubrovačke milicije, navodeći da je tako odlučio jer se prethodno dobro informirao o njegovim sposobnostima.⁵⁰ F. La Sala vršio je dužnost privremenog dubrovačkog konzula zato što ga Senat nije smatrao pogodnom osobom za konzula i pored preporuke dubrovačkih kapetana, a druge pogodnije osobe, koja bi prihvatila dužnost konzula, nije u ono vrijeme bilo u Malagi. Tek imenovanjem A. Gazzina Senat nalazi odgovarajuću osobu za svoj konzulat u toj luci.

Pismom od 16. I 1787. godine javlja iz Malage Ambrozio Gazzino Dubrovačkom senatu da mu je iznenada umro otac Antonio, konzul u tom gradu, te moli da ga Senat imenuje za konzula.⁵¹ Navodi da je vršio dužnost kancelara u dubrovačkom konzulatu, a do imenovanja novog konzulata vrši privremeno tu dužnost (»console interino«). Zaključkom Senata od 21. IV 1787. godine spomenuti je Ambrozio Gazzino imenovan za konzula u Malagi.⁵² Taj konzul postavlja 1797. godine dubrovačkog kapetana Antuna Karabokija, koji je duže vremena živio u Malagi, za svog vicekonzula u istom gradu, te o tom ime-

generale e capitano delle Milizie per. Ecll. Rep. di Ragusa in questi Regni e Dominio di Portogalo«.

⁴⁸ ASMM, prep. 18. st., sv. 177. 3306—3326, br. 3314. (Lettere di varii Corrispondenti da Malaga); str. 155, 157, 158; Lettere di Ponente, XVIII st., 80, str. 12.

⁴⁹ Ibidem, str. 162, 168.

⁵⁰ Cons. rogatorum, sv. III, sv. 194, str. 39. Zaključak Senata glasi: »La prima parte e di creare il sig. Antonio Gazzino per nostro console Nazionale in Malaga«; Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 119, str. 90.

⁵¹ ASMM, XVIII st., ser. 162. 3202—3208, str. 178.

⁵² Cons. rogatorum, sv. III, br. 195, str. 30. Zaključak Senata glasi: »La prima parte e di creare per nostro console in Malaga il sig. Ambrosio Gazzino in luogo del defonto suo padre Antonio«.

novanju obavještava Dubrovački senat.⁵³ Smrt je međutim prekinula dalji Ambrozijev rad, te Senat imenuje 13. IV 1802. godine, na osnovu podnesene molbe, njegova brata Tommasa Gazzina za novog dubrovačkog konzula u Malagi.⁵⁴

Brod »Maria favorita« dubrovačkog kapetana Petra Politike uplovio je teško oštećen u luku Malaga početkom 1805. godine. Ondašnji sud u Malagi »Tribunale di comercio« odredio je da se roba s broda iskrci i proda na javnoj dražbi. Tommaso Gazzini žali se Senatu da je morao plaćati troškove uzdržavanja broda u luci, davati plaću članovima posade, jer je u međuvremenu umro Politika od neke epidemije. Ujedno traži dopuštenje Senata da može brod prodati, kako bi naplaćenim novcem mogao podmiriti nastale troškove. Pismom od 21. VI 1806. godine Gazzini javlja Senatu da on izdaje svakom dubrovačkom brodu koji krca robu u luci Malaga, potvrdu iz koje se vidi da je taj brod sklopio ugovor o prijevozu robe u prisutnosti dubrovačkog konzula. Zbog izdavanja takvih potvrda, kako navodi sam konzul, još nijedan dubrovački brod koji je krenuo iz Malage, ako je i bio pregledan od zaraćenih strana, nije zadržan niti zaplijenjen, što pokazuje opravdanost takva postupka. Spomenimo također da je T. Gazzini bio dubrovački generalni konzul za provinciju Granada sa sjedištem u Malagi i da je imenovao za svog vicekonzula Antonija Lupyja, koji je bio ujedno i kancelar konzulata.⁵⁵

Senatu se ponudio za konzula u Barceloni, u provinciji Catalogne, Agostino Rango, koji je već mnogo godina bio generalni konzul kraljevstva Dviju Sicilija u toj luci, a kako u tom mjestu nije bilo dubrovačkog konzula, Senat ga zaključkom od 12. III 1763. godine određuje svojim konzulom.⁵⁶ 18. VI iste godine Rango javlja Senatu da je primio patent i privolu za rad od vlade iz Madrida.⁵⁷ Međutim već 8. V 1764. godine nailazimo na zaključak Senata kojim je Andrija Mombelli izabran za dubrovačkog konzula u Barceloni namjesto pokojnog A. Ranga. Izbor je izvršen na temelju preporuke Trajana Lalića, predstavnika Republike u Veneciji. Spomenuti Mombelli naslijedio je pokojnog Ranga i u konzulatu kraljevstva Dviju Sicilija, što je nesumnjivo još više potaklo Dubrovački senat da ga imenuje za svog konzula u Barceloni.⁵⁸ Mombelli obavještava Senat (10. IX 1765. g.) da je primio Pravilnik za nacionalnu plovidbu (»Regolamento della navigazione di Bastimenti«), po kojem se ravnaju dubrovački brodovi, da je uveo u

⁵³ ASMM, XVIII st., ser. 162. 3202—3208, str. 184.

⁵⁴ Cons. rogatorum, sv. III, br. 208, str. 172.

⁵⁵ Isprave i akti, 19. st., sv. 22. 607—639, br. 614, str. 22. (Corrispondenza del consolato nazionale in Malaga).

⁵⁶ Cons. rogatorum, sv. III, br. 174, str. 78. Zaključak Senata glasi: »Prima est de creando in Consulem nationis nostrae Barcinona D. Agostino Rango, et de committendo Ex. Minori Consiliis ut scribat D. Marchioni Tannuci forma consulta, et expediat eidem letteras Patentes dicti Consulis«.

⁵⁷ ASMM, XVIII st., ser. 162. 3202—3208, str. 112.

⁵⁸ Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 79, str. 89; Cons. rogatorum, sv. III, br. 175, str. 168. Zaključak Senata glasi: »Prima pars est de creando in consulem Nationis nostrae Barcinona D. Andrea Mombelli«.

konzulatu knjigu »Il ruolo«.⁵⁹ Spomenuti Pravilnik za nacionalnu plovidbu ozakonjen je u Dubrovniku 1745. godine i sadržavao je odredbe administrativno-organizacionog karaktera, normirajući dužnosti i prava pomoraca, brodovlasnika i dubrovačkih konzula prema dubrovačkim brodovima, a odnosio se najviše na plovidbu izvan Jadranskog mora. Taj je Pravilnik morao imati svaki dubrovački brod, a on je bio potreban i svakom dubrovačkom konzulu. Kao državni organ uspostavljen je u Dubrovniku 1745. godine i Ured za pomorstvo, koji se bavio pomorskim poslovima i preko konzula provodio pomorsku politiku Republike.⁶⁰ Mombelli je prema nalogu Senata (1778. g.) upozorio sve kapetane koji prevoze robu turskih trgovaca da ne krcaju nikakav kontraband za zemlje sjeverne Afrike, jer španski brodovi vrše stroge preglede i plijene sve brodove na kojima se nađe zabranjena roba. Za svog vicekonzula u Barceloni Mombelli je imenovao Girolama Cutitta. Pismom od 20. XII 1778. godine Mombelli obavještava Senat da je u vremenu od 20. XII 1777. do 20. XI 1778. godine stiglo u Barcelonu, većinom iz Italije, 10 dubrovačkih brodova s raznom robom i žitom.⁶¹

U drugoj polovini XVIII stoljeća živio je u Španiji, u mjestu Cartageni, Dubrovčanin Mato Vodopić, koji je postao pukovnik u španskoj vojsci, ali je i pored toga uvijek vjerno služio Republici.⁶² Zaključkom Senata od 29. XII 1758. godine bio je počašćen titulom vlastelina Stona zbog svojih zasluga za Republiku.⁶³ Pismom od 11. I. 1781. godine Senat ga obavještava da dubrovački konzul u Barceloni Andrea Mombelli već duže vremena boravi u Madridu te da ga u tamošnjem dubrovačkom konzulatu zamjenjuje vicekonzul koji neuredno vodi poslove konzulata. Zbog toga je Senat zaključio da Mombellija smjeni s dužnosti, i da Mato Vodopić na njegovo mjesto izabere drugu pogodnu osobu, koja će ubuduće uredno voditi poslove tog dubrovačkog konzulata. Senat preporuča Vodopiću da izabere za konzula u Barceloni jednog od dvojice tamošnjih trgovaca, i to ili A. Ponta ili I. Villavechija. Zato mu šalje patent konzula bez naznačenog imena (»con nome in bianco«) preko dubrovačkog agenta Bagnaska iz Gjenove. Senat je obavijestio Mombellija da ga je odlučio smijeniti s položaja konzula te

⁵⁹ ASMM, XVII st., ser. 91. 3130, str. 42. (Corrispondenza di A. Mombelli).

⁶⁰ Opširnije o pravilniku za nacionalnu plovidbu vidi: V. Brajković, Dubrovački edikt za plovidbu 1794. g., Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952. g., str. 395—404; J. Luetić, Pomorstvo Dubrovačke Republike u međunarodnim okvirima, Naše more, Dubrovnik 1959. g., br. 1, str. 80.

⁶¹ ASMM, XVIII st., ser. 91. 3130, str. 49 i 50.

⁶² Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 80, str. 99. Dubrovački Senat je pismo od 29. III 1765. g., upućeno Matu Vodopiću u Cartageni, naslovio ovako: »Al monsieur Matheus Vodopich colonel des Armées de sa Majeste Catholique — Cartagenova«.

⁶³ Cons. rogatorum, sv. III, br. 171, str. 134. Zaključak Senata od 29. XII 1758. g. glas: »D. Matheus Vodopich commorans Hispaniis creatus Nobilis Stagni«; V. Vinaver, Dubrovnik i Turska u XVIII veku, Istorijski institut Srpske akademije nauka, kni. 11, Beograd 1960. g., str. 140. (Budući da vlastela nije htjela da primi u svoje redove nove građanske porodice, izmislila je kao visoko odlikovanje naziv »vlastelin grada Stona«. Građanin koji je nosio taj naziv mogao je u inostranstvu igrati ulogu plemića i nastupiti u odgovarajućim krugovima, a da u domovini ne učestvuje u vlasti).

ga moli da preda patent, pečate konzulata kao i sve knjige i karte koje se nalaze u konzulatu novom dubrovačkom konzulu.⁶⁴ Takav način biranja dubrovačkih konzula nije bio uobičajen u praksi Senata, te se može opravdati jedino potpunim povjerenjem koje je Vodopić uživao kod Senata.

Pismom od 1. V 1781. godine M. Vodopić javlja senatu da je primio patent »con nome in biancho« radi imenovanja novog dubrovačkog konzula u Barceloni, zahvaljuje Senatu na časti koju mu je pokazao i ujedno ga obavještava da je za konzula u tom gradu imenovao D. Ignazija Villavechiju, podanika Gjenove i uglednog trgovca u Barceloni, kojemu je predao patent. Dotadašnji konzul Mombelli predao je sve spise i pečate konzulata novoimenovanom konzulu.⁶⁵ Područje dubrovačkog konzulata u Barceloni protezalo se na Balearske otoke (zaključkom Senata od 18. IV 1792. g.), pa su na otocima Maiorca, Menorca i Ibiza djelovali vicekonzuli imenovani od generalnog konzula I. Villavechije iz Barcelone. Osim njih generalni konzulat u Barceloni imao je još 7 vicekonzula u raznim lukama u provinciji Catalogne.⁶⁶

Vršeci konzularne poslove I. V. Villavechia obavještava Senat (26. XI 1785. g.) da je u Španiji zabranjeno neovlašteno prenositi duhan, te kad vlasti uhvate nekog člana brodske posade da prenosi duhan zatvore ga, a brod zaplijene. Takav se slučaj dogodio brodu dubrovačkog kapetana Mihajla Talijerana, čiji je brod bio zaplijenjen u luci Barceloni, a kasnije pušten na intervenciju dubrovačkog konzula, pošto je kapetan broda platio veliku novčanu kaznu.⁶⁷ I. Villavechia često se žali Senatu da mu takvi i slični slučajevi čine velike teškoće pred španskim vlastima i ujedno smanjuju ugled dubrovačkih pomoraca. Povodom žalbe I. Villavechije da mu neki dubrovački kapetani ne

⁶⁴ Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 111, str. 6, 7 i 11; Cons. rogatorum, sv. III, br. 189, str. 42. Zaključak Senata glasi: »La prima parte e di rimuovere dal nostro consolato di Barcelona il sig. Andrea Mombelli«, kao i »La prima parte e di spedire al detto sig. Vodopich la Patente con nome in biancho per il nuovo nostro Console di Barcelona mettendoli in vista la Signori Ponte e Villavechia, e di accomettere al Ec. Min. Cons. che scriva al detto sig. Vodopich quanto si è consultato«.

⁶⁵ ASMM, XVIII st., ser. 162. 3202, str. 121. (Lettere di varri Corrispondenti da Cartagenova).

⁶⁶ Cons. rogatorum, sv. III, br. 190, str. 104. Zaključak Senata od 18. IV 1782. g. glasi: »La prima parte è di dichiarare che l'Isola di Maiorca, Minorca ed Ivizza s'intendano nella giurisdizione del nostro console di Barcelona, con che il medesimo possa nominare sulle dette Isole li vice consoli occorendo«; ASMM, XVIII st., ser. 91. 3130, str. 93. Pismom od 2. I 1792 g. šalje generalni konzul I. Villavechia iz Barcelone Senatu popis vicekonzula koje je on imenovao na svom konzularnom području; popis glasi: »La nota de vice consoli da me nominati ne varii Scali di questa Provinzia, non che di quelli di Maiorcha, Maone (luka na otoku Menorca) ed Ivizza«. U prilog tog pisma nalazi se: »D'stinzione de vice consoli nominati dal Console Raguseo in Cattalogna, Maiorca, Maone ed Ivizza residente in Barcelona: Domenico Botti in Barcelona, Giuseppe Virgile Casas in Torredembarra, Gio. Bra. Calanda in Tarragone, Salon e Reus, Pietro Riccarde in Tortosa, Salvatore Tsarz in Matavo, G'io. Agussi Vinals in Palamos, Giuseppe Rueras in Rosas, Francesco Morrey in Maiorca, Giuseppe Motta in Minorca, Gabriele Sorra in Ibiza«.

⁶⁷ ASMM, XVIII st., prep. 91. 3130, str. 76. (Corrispondenza di I. Villavechia di Barcelona).

plaćaju određenu konzularnu taksu, Senat ga obavještava (12. VII 1786. g.) da pošalje popis svih kapetana koji su odbili da plate spomenutu taksu. Senat ujedno upozorava konzula da mora naplatiti tu taksu na bilo koji način, ako je potrebno i silom, jer je mišljenje Senata da konzuli imaju pravo na sve prihode koji im po propisima Republike pripadaju.⁶⁸ Prema odredbi Senata iz 1757. g. brodski pisar trebalo je da bude dubrovački podanik, a zbog važnosti njegove službe na brodu morao je prije nastupa položiti zakletvu. Prekršitelji te odredbe kažniavali su se globom. Dubrovački kapetan Mihajlo Magji, protivno propisima Republike, samovoljno je promijenio broskog pisara. Tu je promjenu ustanovio I. Villavechia odmah po dolasku broda spomenutog kapetana u luku Barcelonu. Konzul je sastavio zapisnik o saslušanju u kojem je Magji naveo da mu dosadašnji brodski pisar nije odgovarao pa je zbog toga ukrcao na brod kao pisara Antuna Lupija. Zapisnik o saslušanju dostavio je I. Villavechia (24. VII 1789. g.) Dubrovačkom senatu.⁶⁹

Prema jednom izvještaju I. Villavechije upućenom Senatu o dolasku i odlasku dubrovačkih brodova iz luke Barcelone izlazi da je za vrijeme 1781. g. pa do 1783. uplovilo u tu luku 58 dubrovačkih brodova, donoseći raznu robu za Španiju. Godine 1781. od tih brodova tri su krenula za luku Ostende s teretom vina i likera, jedan za Amsterdam, a jedan je (1783. g.) preuzeo teret za otok Martinique. Ostali su iz Barcelone krenuli za obližnje španske luke.⁷⁰

Konzulat u Cartageni (provincija Mursia) spominje se od 13. VI 1765. godine, kad je Gio. Francesco Sierra izabran za konzula Republike u tom gradu.⁷¹ Taj zaključak o imenovanju G. F. Sierra Senat je donio na temelju preporuka Principa de Jaci, državnog savjetnika Sicilijanskog Kraljevstva, D. Baldasara Nichela, nadzornika oružanih snaga u Dubrovniku, kao i na preporuku D. Carla Reggija, »tenente generale dell'armata navale di Sua Maesta Chatolica«, što nas navodi na zaključak da je Sierra bio utjecajna ličnost u Španiji. On javlja Senatu (17. XI 1765. g.) da je primio patent konzula kao i Pravilnik za nacionalnu plovidbu preko jednog španskog broda.

Kao i svi ostali konzuli i F. Sierra šalje Senatu redovne izvještaje o kretanju brodova dubrovačke zastave. Za vrijeme od 21. VIII 1765. g. pa do 17. IX 1766. g. bilo je u luci Cartageni 12 dubrovačkih brodova koji su prenijeli žito uglavnom iz sjeverne Italije, a vraćali su se ve-

⁶⁸ Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 119, str. 174; vidi: V. Ivančević, O konzularnoj pristojbi Dubrovačke Republike, Naše more, Dubrovnik 1958. g., br. 1, str. 31.

⁶⁹ ASMM, XVIII st., sv. 91. 3130, str. 91. O broskom pisaru na dubrovačkim brodovima vidi: J. Luetić, O pomorstvu Dubrovačke Republike u XVIII stoljeću, Pomorski muzej JAZU, Dubrovnik 1959. g., knj. II.

⁷⁰ ASMM, XVIII st., sv. 91. 3130. str. 51—89.

⁷¹ Cons. rogatorum, sv. III, br. 176, str. 170. Zaključak Senata od 13. VI 1765. g. glasi: »Prima pars est de creando in Consulem Nationis in Civitate Cartagenova D. D. Gio. Franciscus Sierra«; Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 81, str. 5 (pismo dubrovačkog Senata konzulu Sierru u Cartageni od 10. VI 1765. g.)

činom opet u Italiju.⁷² Interesantno je ovdje spomenuti da je u tom izvještaju tačno navedeno kad je brod stigao u luku, tko je kapetan broda, odakle brod dolazi, što nosi i kamò se vraća, a na nekim mjestima je uneseno i za koju trgovačku firmu u Cartageni prenosi robu.

Na isti način i iz istih razloga zbog kojih je smijenjen konzul Mombelli u Barceloni htio je dubrovački Senat smijeniti s položaja i Sierru u Cartageni te je u tom smislu donio zaključak 19. XII 1780. g.⁷³ Pismom od 11. I 1781. g. Senat javlja već spomenutom Dubrovčaninu Mati Vodopiću u Cartageni da je odlučio smijeniti s položaja F. Sierru i ujedno ga ovlašćuje da prema svom nahødenju izabere osobu koja će najbolje odgovarati za konzula u Cartageni. Senat šalje M. Vodopiću i ovom prilikom neispisani konzularni patent, »con nome in bianco«, tako da sam upiše ime novog konzula.⁷⁴ M. Vodopić, koji je veoma dobro poznao prilike i utjecajne ljude u Španiji, a naročito u Cartageni, obavještava Senat pismom od 11. V 1781. g. da je bio prisiljen ostaviti i dalje na dužnosti dubrovačkog konzula u Cartageni F. Sierru. U istom pismu navodi opširno razloge za tu svoju odluku te između ostalog kaže da je F. Sierra u međuvremenu imenovan za vicekonzula Napuljske Kraljevine u Cartageni te da ima punu zaštitu napuljskog ambasadora iz Madrida. Smatra da bi ga bilo nezgodno sada smijeniti s dužnosti konzula, jer bi se time samo postiglo da F. Sierra zatraži zaštitu napuljskog ambasadora, koji je veoma utjecajan kod vlade u Madridu, pa bi mogao onemogućiti da Republika dobije privolu (exequatur) za novog konzula u Cartageni. Time bi ta luka ostala bez konzula, što bi bilo na veću štetu dubrovačke trgovine nego da ostane na svojoj dužnosti dosadašnji konzul F. Sierra. Zbog toga M. Vodopić predlaže da Senat ponovo potvrdi F. Sierru za dubrovačkog konzula u Cartageni.⁷⁵ Senat se složio s mišljenjem M. Vodopića u pogledu F. Sierru, pa je ovaj ostao i dalje u službi Republike. Služeći vjerno Dubrovniku do kraja života, Mato Vodopić je umro u Cartageni 26. XII 1787. g. te je pokopan sa svim vojnim počastima koje odgovaraju njegovu činu u španskoj vojsci.⁷⁶

Prema jednom izvještaju F. Sierru u vremenu od 5. IV do 22. VII 1788. g. u luku Cartagenu uplovilo je 9 dubrovačkih brodova, većinom

⁷² ASMM, XVIII st., ser. 91. 3130, str. 121. Izvještaj o kretanju brodova nosi naziv: »Specchio generale Estrato dal registro de Ruoli di questo consolato per li Bastimenti di nostra Bandiera Ragosea, loro aprodo in questo Porto, carico, consegna e Partenze«.

⁷³ Cons. rogatorum, sv. III, br. 189, str. 42. Zaključak Senata glasi: »La prima parte è di rimuovere dal nostro Consolato di Cartagenova il sig. Gio. Francisco Sierra«.

⁷⁴ Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 111, str. 11; Cons. rogatorum, sv. III, br. 189, str. 42. Zaključak Senata od 19. XII 1780. g. glasi: »La prima parte è di spedire al sig. Matteo Vodopich la Patente col nome in bianco per il nuovo nostro console di Cartagenova e di accommettere all'Ecc. Min. Consiglio she scriva al detto sig. Vodopich quanto si è consultato«.

⁷⁵ ASMM, XVIII st., ser. 162. 3202, str. 121. (Lettere di varii corrispondenti di Cartagenova).

⁷⁶ Ibidem, str. 136.

s teretom žita, orza ili drva za potrebe Španije. Ti su brodovi dolazili iz Napulja, Livorna, Cagliarija i drugih mediteranskih luka. Jedan je od njih doživio brodolom, i to brod »Nimfa volante« kapetana Marina Dordelija, na putu iz Livorna za Cadix, prenoseći žito i lan. Budući da se zbog teškog oštećenja nije mogao popraviti, dovučen je u Cartagenu i prodan samo kostur.⁷⁷ Brigu o prodaji kao i sve pravne poslove vezane uz brodolom vodio je zajeno s kapetanom broda F. Sierra.

F. Sierra je umro 6. II 1790. g, te njegov sin moli Senat da njega imenuje za dubrovačkog konzula. Međutim, Senat zaključkom od 11. VIII 1790. g. određuje Sebastiana Marina za novog konzula u Cartageni.⁷⁸ Dubrovački je senat dopustio tom konzulu da zbog svojih privatnih poslova napusti svoje konzularno sjedište za 4 mjeseca i pođe u Madrid. Za vrijeme odsustva odredio je S. Marini za svog zamjenika Antonika Bregantea, trgovca iz Cartagene. S. Marini ostao je u Madridu preko 10 godina, za koje vrijeme je A. Bregante vršio dužnost privremenog konzula (»console interino«), te Senat zaključkom od 26. V 1803. g. razriješuje dužnosti S. Marina i imenuje Antonija Bregantea za konzula u Cartageni.⁷⁹ On je ostao na toj dužnosti sve do pada Republike.

Dubrovački senat javlja 31. X 1768. g. Giovanniju Battisti d'Agostino Villi da je jednoglasno izabran za dubrovačkog konzula u luci Valenciji. Villa je izabran za konzula na osnovu preporuke dubrovačkih kapetana i obavijesti dobivenih od dubrovačkog predstavnika u Veneciji Trojana Lalića.⁸⁰ Španska vlada dala je privolu za rad (exequatur) novoizabranom konzulu Villi 18. VII 1769. g. Budući da su brodovi ruske flote počeli praviti poteškoće dubrovačkoj pomorskoj trgovini, Villa obavještava Senat (19. II 1771. g.) da je upozorio sve kapetane koji se nalaze u luci Valenciji da se zadrže u luci dok se ne riješe nastale poteškoće za dubrovačku plovidbu. Kao i većina dubrovačkih konzula u Španije, Villa prima od Senata (1782. g.) patent »kapetana dubrovačke milicije« s pravom nošenja uniforme.⁸¹

Budući da je Villa preminuo početkom 1783. g., Senat imenuje za novog konzula u Valenciji 31. V 1783. g. njegova brata Franceska, trgovca, koji ga je zamjenjivao u konzulatu za vrijeme bolesti.⁸² Francesco Villa je u smislu uputa Senata od 26. VIII 1783. g. obavijestio sve dubrovačke kapetane koji su se zatekli u luci Valenciji da se u slučaju rata između Turske i Rusije moraju držati stroge neutralnosti.

⁷⁷ Ibidem, str. 138.

⁷⁸ Cons. rogatorum, sv. III, br. 197, str. 133. Zaključak Senata od 11. VIII 1790. g. glasi: »La prima parte è di creare Sebastiano Marini per nostro Console in Cartagenova«.

⁷⁹ ASMM, XVIII st., ser. 162. 3202, str. 127; Cons. rogatorum, sv. III, br. 210, str. 60. Zaključak Senata glasi: »La prima parte è di creare per nostro console in Cartagenova il sig. Giacomo d'Antonio Bregante«.

⁸⁰ Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 86, str. 85.

⁸¹ ASMM, XVIII st., ser. 91. 3130, str. 105, 107 i 109. (Corrispondenza di G. Battista d'Agostino Villa, console in Valencia).

⁸² Cons. rogatorum, sv. III, br. 191, str. 71; Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 115, str. 76.

Na putu iz Carigrada u Madrid zadržao se u Valenciji turski poslanik sa 50 osoba pratnje. S tim u vezi javlja F. Villa 10. XI 1787. g. Senatu da je češće posjećivao tog turskog poslanika, pravio mu društvo i nudio mu usluge za vrijeme njegova boravka u Valenciji, zbog čega se poslanik osjećao naročito počašćen. Takvim postupanjem prema turskom poslaniku, prema riječima F. Ville, podigao se ugled Republike pred španjskim vlastima. Kada je turski poslanik odlazio, pratio ga je Villa 16 milja daleko od Valencije.⁸³ Treba napomenuti da je Republika uvijek običavala slati svoje konzule ili pouzdanike pred strane predstavnike, pogotovo pred turske, da ih daruju i da im budu na usluzi, da iskoriste pogodan momenat radi preporuke Republike te da doznaju njihove namjere, kako bi mogli obavijestiti dubrovačku vladu.

U toku ratnih zbivanja na Mediteranu koncem XVIII stoljeća bio je otok Menorca zauzet 16. XI 1798. g. od Engleza, koji su ga upotrebjavali za vršenje oružanih akcija na moru, napadajući i plijeneći neprijateljske brodove i imovinu. Takvim postupkom Engleza bili su pogođeni i brodovi neutralnih zemalja, među njima i dubrovački. Zaplijenjene su brodove Englezi dovodili na Menorku. Dubrovački vicekonzul na Menorki Giuseppe Motta obavještava Senat pismom od 5. II 1799. g. o zauzimanju otoka i o tome da ga je engleski general Charles Stuart, komandant otoka, priznao za predstavnika Dubrovačke Republike na Menorki pod uvjetom da prekine svako dalje dopisivanje s dubrovačkim generalnim konzulom u Barceloni, o kojemu ne smije više biti ovisan. Zbog toga Motta traži od Senata da ga odredi za dubrovačkog konzula na tom otoku.⁸⁴ Kako je Motta bio priznat od Engleza kao dubrovački predstavnik na Menorki, a nije mogao održavati veze s konzulom u Barceloni, to je do odluke Senata vršio sve poslove konzula, što je bilo osobito važno za Republiku, jer su mnogi dubrovački brodovi bili prisilno dovedeni od Engleza na pregled tereta u luku Mahon na otoku. Tek tri godine poslije zauzeća otoka od Engleza Dubrovački senat imenuje Giuseppea di Giuseppe Motta, sina spomenutog Josipa za dubrovačkog konzula na tom otoku.⁸⁵ Događaji su se na Mediteranu u ono ratno doba brzo mijenjali, te novoimenovani konzul javlja Senatu pismom od 10. VII 1802. g. da se na taj otok ponovno vratila španska vojska. Nakon zauzeća otoka od Španije Senat nije vratio taj otok u sastav konzularnog područja dubrovačkog konzulata u Barceloni, već je Motta ostao na položaju konzula sve do pada Republike.⁸⁶ Iako su na ostalim Balearskim otocima postojali vicekonzuli, ovisni o dubrovačkom generalnom konzulu u Barceloni, na Menorki je djelovao od 1802. g. samostalno konzul zato što Senat nije običavao već imenovanog konzula sniziti na stepen vicekonzula.

⁸³ ASMM, XVIII st., sv. 177. 3306—3326, str. 164, 165, 166 i 170.

⁸⁴ Ibidem, sv. 161. 3202, str. 120.

⁸⁵ Cons. rogatorum, sv. III, br. 208, str. 166. Zaključak Senata od 5. IV 1802. g. glasi: »La prima parte è di creare per nostro Console nell'Isola di Minorca Giuseppe di Giuseppe Motta«.

⁸⁶ Isprave i akti, XIX st., sv. 16. 598, str. 18.

Posljednji dubrovački konzulat koji je Senat osnovao na Pirinejskom poluotoku prije pada Republike bio je konzulat u Gibraltaru. Razlog tako kasnog osnivanja konzulata u Gibraltaru leži u tome što je Gibraltarska luka služila Englezima kao vojnopomorska baza za vršenje kontrole na zapadnom dijelu Mediterana, te je zato bila manje pristupačna trgovačkim poslovima. Nakon osnivanja konzulata u Cadixu (1757. g.) posredovali su dubrovački konzuli iz te luke u svim važnijim poslovima za dubrovačku pomorsku trgovinu pred engleskim vlastima u Gibraltaru. Takvo je stanje trajalo sve do osnivanja konzulata u Gibraltaru, a prije toga nailazimo među arhivskim dokumentima na dopisivanja raznih pouzdanik Republike iz te luke. Bartolomeo Danino, koji je bio konzul Republike Gjenove i otoka Malte u Gibraltaru, uputio je 22. VI 1765. g. Senatu pismo u kojem navodi da već duže vremena štiti interese dubrovačkih brodova i kapetana kod tamošnjeg suda, a kako Republika nema svog konzula u Gibraltaru, moli da se njega imenuje na taj položaj.⁸⁷

Krajem XVIII stoljeća trgovački su brodovi raznih zemalja bili sve češće predmet zaplijene engleskih ratnih brodova, koji su ih doveli na pregled tereta u Gibraltar. Dubrovački konzul u Cadixu nije mogao da zadovolji potrebe za posredovanjem pred engleskim vlastima, te je Dubrovačka Republika bila prisiljena da prije osnivanja konzulata drži u Gibraltaru svog agenta, po imenu Emanuela Rafaela del Marea, koji nije imao sva prava dubrovačkog konzula ni pečat Republike. U pismu upućenom Senatu 4. VII 1797. g. Emanuele R. del Mare iz Gibraltara navodi da engleske vlasti prilikom pregleda broda paze naročito na popis brodske posade (»ruolo«), te ukoliko ne nađu tačan popis plijene teret i brod. Kako se u ono vrijeme, zbog ratnih prilika, događalo da s dubrovačkog broda pobjegne koji mornar ili nekoliko članova posade, bili su kapetani često u neprilici, jer nisu imali dovoljno članova brodske posade za nastavak puta. Nove članove posade kapetani nisu mogli primiti, jer je samo konzul bio ovlašten obnoviti »ruolo«, stavivši na taj popis svoj potpis i pečat Republike. Zbog toga del Mare moli da ga Senat imenuje za konzula, navodeći da već više od 10 godina vrši dužnost dubrovačkog predstavnika u Gibraltaru.⁸⁸ Tek 26. V 1803. g. Senat izabire Giovannija Arenga za konzula u Gibraltaru.⁸⁹ Senat obavještava 12. VI 1803. g. Arenga da mu šalje patent konzula i diplomu kapetana dubrovačke milicije kao i pečat konzulata, te da ima pravo na sve prihode kao i ostali dubrovački konzuli.⁹⁰ Na to imenovanje Arenga bili su upozoreni i svi dubrovački kapetani. Kratko vrijeme poslije imenovanja Arengo je bio priznat kao dubrovački konzul od engleskih vlasti u Gibraltaru. Iz njegova izvještaja upućenog Senatu 23. IV 1804. g. vidimo da je

⁸⁷ ASMM, XVIII st., sv. 161. 3202 (Lettere di varri corrispondenti da Gibiltera degli anni 1759—1796.)

⁸⁸ Ibidem, str. 217, 218.

⁸⁹ Cons. rogatorum, sv. III, br. 210, str. 60. Zaključak Senata od 26. V 1803. g. glasi: »La prima porte è di creare per nostro Console in Gibiltera il sig. Giovanni Arrenga«.

⁹⁰ Isprave i akti, XIX st., sv. 10. 592, str. 16.

Sl. 1 — Ovjera učinjena od dubrovačkog konzula u Lisabonu lipnja 1805. g.

meje di e Marco del anno 1787.

Domenico Balle
Noi D. Ignazio Villavecchia, per la Eccell. Repub.
di Nagua Cap. delle Isole e Cont. di questo
Principato di Cattolica, Isole di Marica, e Kinera,
Tirza e sue rispettive adiacente.

Certifichiamo, ed attestiamo a Chiunque spetta
qualmente il. *Domenico Balle* è quale si dice in un
celliere, e che ha copiato esattamente e concordato
l'antecedente dichiarazione il cui originale resta
in questa nostra Cancelleria, e perche, coniti alud, e
fine, che convenga firmiamo la sel. di vostro regio,
corroborando la col. vostro mio. Enclase sigillo.

dat. 8. 1. 2. 1. 1. 1. di Nagua in Barcellona Li.
17. 1. anno 1787.

I. Ignazio Villavecchia
Consul

Sl. 2 — Ovjera učinjena od dubrovačkog konzula u Barceloni u travnju 1787. g.

u Gibraltaru za vrijeme od 4. XI 1803. pa do 16. IV 1804. g., dakle u roku od 5 mjeseci, bilo 16 dubrovačkih brodova. To su brodovi bili većinom dovedeni na pregled tereta, a neki su se služili Gibraltarom kao prolaznom stanicom na putu za razne španske luke ili za luke svjeverne Afrike.⁹¹ Interesantno je spomenuti i pismo koje je Arengo primio od Senata 28. XII 1806. g., u kome ga Senat obavještava da Englezi plijene dubrovačke brodove, smatrajući da je Dubrovnik izgubio svoju samostalnost. U prilogu tog pisma Senat mu šalje jednu potvrdu o svemu što se u Dubrovniku događa, kako bi njome dokazao engleskim vlastima da je još uvijek Dubrovnik nezavisna država.⁹²

Budući da Republika nije imala redovne diplomatske predstavnike u Španiji i Portugalu, Senat je slao istaknute Dubrovčane u diplomatske misije španskoj i portugalskoj vladi. Tako šalje u Madrid 1760. g. Antuna Natalića Alettija, tajnika Republike, da kao dubrovački poslanik posreduje u uklanjanju napuljskog nadzornika oružanih snaga («governatore delle armi») iz Dubrovnika⁹³ kao i da pokuša obnoviti privilegije koje je Republika dobila od prijašnjih španskih vladara. Za vrijeme njegova boravka u Madridu Senat zahtijeva, cirkularnim pismom od 22. II 1760. g., od svojih konzula u Cadixu, Malagi i Alicantu da izvide da li se u arhivima njihovih gradova nalaze pismeni dokumenti o spomenutih privilegijama i da, ukoliko se takvi dokumenti nađu, odmah o tome obavijeste A. Alettija u Madrid.⁹⁴ Godine 1800. upućuje Senat u diplomatsku misiju Dubrovčanina Vincenza Gladevaza u Lisabon zbog zaplijene dva dubrovačka broda od portugalskih vlasti. Vladi u Madridu dolazi i dubrovački senator Luka Pucić 1801. g. zbog zaplijene jednog dubrovačkog broda u blizini španske obale. Taj je brod bio opljačkan od jednog francuskog gusarskog broda i odveden u Španiju.⁹⁵

Osim izvanrednih poslanika koje je od vremena do vremena slao Senat u Španiju i Portugal, nalazimo i pouzdanike Republike u tim zemljama. To su većinom bili Dubrovčani koji su duže vremena živjeli u Španiji te su Senatu samostalno i često puta mimo dubrovačkih konzularnih predstavnika upućivali razne političke izvještaje ili izvršavali naloge Senata. Spomenuti je Dubrovčanin Mato Vodopić iz Cartagene bio pouzdanik Republike u Španiji. Njemu se obraća Senat pismom od 11. I 1781. g. moleći ga da ispita mogućnost obnove starih

⁹¹ ASMM, XIX st., sv. 22. 607—639, br. 613, str. 22. (Corrispondenza del consolato nazionale di Gibiltera degli anni 1803—1807.)

⁹² Lettere di Ponente, XIX st., prepiska br. 8, str. 115.

⁹³ Cons. rogatorum, sv. III, br. 172, str. 95 i 172. Zaključak Senata glasi: »Prima pars est de mittendo in Hispaniam Antonius Alekti nostrum secretarius cum illa assignatione«. Sredinom 1760. g. Senat je donio zaključak: »Prima pars est de revocando missionem in Hispaniam Antonius Alekti, nostri secretarii«, kojim ga Senat poziva natrag u Dubrovnik.

⁹⁴ Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 72, str. 34.

⁹⁵ J. Radonić, Dubrovačka akta i povelja, Srpska akademija nauka, Beograd 1951.g., knj. V, str. 646; Cons. rogatorum, sv. III, br. 208, str. 108; Zaključak Senata od 31. VIII 1801. g. glasi: »La prima parte è di accomettere all'Ecm. Min. Cons. che scriva al Primo ministro della Corte di Madrid in favore dell'interesi di Luciano Niccolo di Pozza quanto si è consultato«.

privilegija koje je Republika dobila od španskih vladara.⁹⁶ Na to traženje Senata Vodopić odgovara (1. V 1781. g.) da je prošlo već dugo vremena kako se te privilegije nisu obnavljale te vjeruje da se već teško mogu obnoviti, tim više kad ni Republika, a ni dvor u Madridu ne posjeduju pismena saopćenja ili upute na temelju kojih bi se mogla obnoviti ta prava. Ističe da je nemoguće naći u madridskim arhivima bilo kakvog traga o tim pravima, jer tamošnjim arhivarima nije poznato gdje su ta saopćenja bila smještena.⁹⁷ Smrću Vodopića (1787. g.) Republika je izgubila svog najvjernijeg i najvažnijeg pouzdanika u španskim zemljama.

Dubrovački trgovac Lujo Radovani spominje se krajem XVIII stoljeća kao španski konzul u Dubrovniku. Njega je Senat zaključkom od 30. X 1789. g. priznao španskim konzulom⁹⁸ i o tom zaključku obavijestio španskog poslanika u Rimu Nicolu de Azara. Radovani se prvenstveno brinuo o španskoj pošti koja je stizala iz Carigrada za Anconu preko Dubrovnika kao i pošti koja je išla u obratnom pravcu. Radovani je posvećivao i dalje najveću brigu svojim trgovačkim poslovima, kupujući raznu robu od seljaka iz dubrovačke okolice i preprodajući je mnogo skuplje u Dubrovniku. Zbog obavljanja takvih nedopuštenih poslova Senat se žalio 9. VI 1795. g. španskom poslaniku u Rimu N. Azari, tražeći da se Radovani smijeni s položaja ili da se strogo ukori.⁹⁸ U međuvremenu brodovi sa španskom poštom nisu više dolazili u Dubrovnik, već u luku Bar, zbog čega španski konzul u Dubrovniku gubi svoj najvažniji zadatak koji je prije imao. Vjerojatno zbog tog razloga više tu ne nalazimo tragova o španskom konzulatu.

Analizirajući organizaciju i rad dubrovačkih konzulata na Pirinejskom poluotoku, možemo utvrditi da se Republika služila u Španiji i Portugalu samo počasnim konzulima, koji nisu dobivali plaću, već su imali pravo na ubiranje raznih taksa od dubrovačkih brodova. Oni su bili većinom pripadnici dotične države, a stalno su boravili u državi i mjestu svog konzularnog sjedišta, dobro su poznavali prilike svog kraja, a kako su većinom bili trgovci i imućni ljudi, imali su dobre

⁹⁶ Lettere di Ponente, XVIII st., sv. 111, str. 11.

⁹⁷ ASMM, XVIII st., sv. 161. 3202 (Lettere di varri corrispondenti da Giblipublike u španskim zemljama, potvrđenim od španskog kralja poslije velikog potresa 1667. g. vidi: Gj. Köbler, Dubrovačka Republika i zapadnoevropske države, Rad JA, knj. br. 214, Zagreb 1916. g., str. 247; Španski kralj Karlo III potvrdio je 9. IX 1709. g. Dubrovačkoj Republici sve privilegije koje je Republika dobila od prijašnjih španskih vladara, vidi o tome: J. Radonić, Dubrovačka akta i povelja, Srpska akademija nauka, knj. V, Beograd 1951. g., str. 69.

⁹⁸ Cons. rogatorum, sv. III, br. 196, str. 183; Consolati fuoristieri in Ragusa, ser. XXXVIII, knj. 4, str. 17; Patent španskog konzula u Dubrovniku Luja A. Radovanija glasi: »Convenendo al servizio del Ré di Spagna mio Sig. stabilire un console nella Città, e Republica di Ragusa per attendere agli affari del suo Real Servizio, tande del Comercio, come della direzione del corriere Spagnole, siamo divenuti in virtu delle facultá, che il Ré mio Sig. mi concede per questi casi, a nominare Dn. Luigi Angeli Radovanni per console di S. Mta. perche resides in detta Citta a Republica di Ragusa . . .« — »Dato nel Real Palazzo di Spagna in Roma a 29. IX 1789. g. — P. Nicolo de Azara«.

⁹⁹ J. Radonić, o. c., str. 597, 600, 605 i 615.

veze s mjesnim vlastima. Preko počasnih konzula Republika je mogla pomoći svojoj pomorskoj trgovini i štititi njezine interese pred mjesnim vlastima bolje i uspješnije nego što bi to mogla preko konzula po zvanju, koji bi trebalo da budu Dubrovčani i da imaju određenu plaću, što bi s obzirom na tako velik broj konzulata osjetno teretilo državnu blagajnu.

U svim razdobljima dubrovačke povijesti pomorska trgovina je uvjetovala otvaranje novih i zatvaranje nepotrebnih konzulata. Konzulati u španskim lukama javljaju se prvi put u XVI stoljeću, u doba najvećeg uspona dubrovačke pomorske trgovine, a njenim opadanjem u XVII i početkom XVIII stoljeća gubimo tragove tih konzulata. Ponovno nalazimo konzulate u Španiji u drugoj polovini XVIII stoljeća, kad se javlja prvi put i dubrovački konzulat u Portugalu, u luci Lisabon. U to doba je Republika imala na Pirinejskom poluotoku generalne konzulate u lukama: Cadix, Lisabon, Malaga, Barcelona i Cartagena, a u lukama: Alicante, Valencija, Gibraltar, Palma na otoku Maiorca i Mahon na otoku Menorca spominju se dubrovački konzulati. Vicekonzule imenovali su generalni konzuli i konzuli, prema potrebi, na svom konzularnom području.

Od svih konzulata na Pirinejskom poluotoku Senat je jedino konzulatu u Cadixu povjeravao važnije poslove, bilo kod vlade u Madridu, kod vladara Maroka ili kod engleskih vlasti u Gibraltaru. Na taj je način taj konzulat vršio, prema potrebi Senata, diplomatske poslove za Republiku. U trgovačkom je pogledu najvažniji za Republiku bio konzulat u Barceloni zbog svog pogodnog položaja, što dokazuje i činjenica da je on imao najveći broj vicekonzula na svom konzularnom području, a konzulat u Lisabonu imao je najšire područje, koje se protezalo nad cijelim teritorijem Portugala.

Republika nije imala u Španiji i Portugalu svoje stalne diplomatske predstavnike, nego je istaknute Dubrovčane povremeno slala u te zemlje radi vršenja pojedinih diplomatskih zadataka.

Dubrovački su brodovi vršili tranzitnu trgovinu za španske luke prevozeći žito, orzo i ostale proizvode uglavnom iz Italije, a odvozeći vino, vunu i sol u razne talijanske luke.

Rad konzula u Španiji i Portugalu sastojao se u zaštiti brodova, pomoraca i trgovine, u provođenju pomorske politike Dubrovačke Republike kao i u pružanju potrebnih informacija o političkim, ekonomskim i drugim pitanjima važnim za Senat.

Konzualti Dubrovačke Republike na Pirinejskom poluotoku, pored njenih mnogobrojnih konzulata po Sredozemnom moru, pridonijeli su jačanju dubrovačke pomorske trgovine i omogućili širenje njenih putova na krajnji zapadni dio Mediterana.

Résumé

LES CONSULATS DE DUBROVNIK EN ESPAGNE ET AU PORTUGAL

La prospérité et l'affaiblissement de la navigation de Dubrovnik dans chaque période de l'histoire de Dubrovnik, conditionnait l'augmentation ou la diminution du nombre des représentants consulaires de Dubrovnik ce qui indique qu'on ouvrait de nouveaux consulats et qu'on fermait ceux qui étaient inutiles selon l'intérêt que dictait le commerce maritime de Dubrovnik. Nous rencontrons les consulats de Dubrovnik dans les ports d'Espagne pour la première fois au XVIème siècle, à l'époque où le commerce de Dubrovnik était à son apogée. Tandis qu'avec l'affaiblissement du commerce maritime de Dubrovnik au XVIIème et au commencement du XVIIIème siècle nous perdons la trace de ces consulats. De nouveau nous trouvons les consulats de la République de Dubrovnik en Espagne dans la deuxième moitié du XVIIIème siècle, lorsque nous rencontrons également le premiers consulat de Dubrovnik au Portugal, dans le port de Lisbonne. A cette époque la République de Dubrovnik avait ses consulats généraux dans la Péninsule Ibérique aux ports suivants: Cadix, Lisbonne, Malaga, Barcelone et Cartagène, tandis que des consulats de Dubrovnik sont mentionnés dans les ports: Alicante, Valence, Gibraltar, Palma, dans l'île de Majorque. Selon le besoin les consuls généraux et les consuls nommaient les vice-consuls sur leurs territoires consulaires.

Après l'analyse des archives concernant les consuls de Dubrovnik en Espagne et au Portugal, se trouvant aux Archives d'Etat à Dubrovnik, nous pouvons constater qu'en Espagne et au Portugal la République n'avait que des consuls d'honneur qui n'étaient pas rétribués, mais qui avaient le droit de prendre différentes taxes des bateaux de Dubrovnik. C'étaient pour la plupart des citoyens du pays en question avec une résidence fixe dans l'Etat et dans la localité de leur siège consulaire, ils connaissaient bien les circonstances de leur pays et comme en majeure partie ils étaient commerçant et personnes aisées, ils avaient de bons rapports avec les autorités locales. Grâce aux consuls d'honneur, la République pouvait plus efficacement aider son commerce maritime et protéger ses intérêts devant les autorités locales que si elle avait des consuls de profession qui auraient dû être des citoyens de Dubrovnik et toucher des rémunérations fixes, ce qui, vu le grand nombre des consulats de Dubrovnik, aurait représenté une charge importante pour le trésor d'Etat.

Parmi tous les consulats de Dubrovnik dans la Péninsule Ibérique c'est au consulat de Cadix seulement que le Sénat confiait des affaires plus importantes, soit auprès du gouvernement de Madrid, soit auprès du souverain du Maroc, soit auprès des autorités anglaises à Gibraltar. De cette manière le consulat effectuait les affaires diplomatiques de la République. Du point de vue commercial le consulat le plus important pour la République était celui de Barcelone à cause de sa situation favorable se qui est confirmé également par le fait que ce consulat avait le plus grand nombre de vice-consuls sur son territoire consulaire, tandis que le consulat de Dubrovnik à Lisbonne avait le champ d'action consulaire le plus étendu comprenant le territoire entier du Portugal.

La République de Dubrovnik n'avait pas en Espagne et au Portugal ses représentants diplomatiques permanents, mais elle y envoyait de temps à autre des citoyens distingués de Dubrovnik, chargés de missions diplomatiques particulières.

Les navires de Dubrovnik faisaient le commerce de transit pour les ports d'Espagne et du Portugal en transportant les blés et autres produits venant en général d'Italie et en y embarquant le vin, la laine et le sel pour différents ports d'Italie.

Le travail des consuls de Dubrovnik en Espagne et au Portugal consistait à protéger les navires de Dubrovnik, les marins et le commerce dans l'application de la politique navale de la République de Dubrovnik ainsi qu'à assurer des informations nécessaires concernant les problèmes politiques et autres, importants pour le Sénat de Dubrovnik. Les consulats de la République de Dubrovnik dans la Péninsule Ibérique contribuaient, à côté d'autres consulats de Dubrovnik, nombreux dans la Méditerranée, au renforcement du commerce maritime de Dubrovnik et à l'agrandissement de ses voies commerciales jusqu'à l'extrême partie ouest de la Méditerranée.